

MOUTH ebben az értelemben minden fiatal, pályakezdő írónak kötelező olvasmány – de az elkövetkező időkben, azt hiszem, mindannyian, a mostani magyar irodalom kezdői, befutottai, középhaladói, haladói és egészen előre jutói, megszívlelhetjük majd tanulságait.

Csuha István

ANGYALOSI GERGELY: KRITIKUS HATÁRMEZSGYÉN

*Alföld Könyvek, 1999. 196 oldal,
ármegjelölés nélkül*

1. Angyalosi Gergely sajátos címet adott kétszáz oldalas, huszonegy írást tartalmazó, zsebkönyv alakú kötetének. Olyat, mely első pillanatra a bizonytalanság benyomását keltheti. Ám ha elolvassa az ember a kötetet, látnia kell, hogy nagyon is sikerült, pontos a cím. Egyszerre határozottan személyes és egyben tárgyias is, szerény meg kihívó is. Mindez persze akkor állja meg a helyét az olvasó előtt, ha az látja, hogy felkészültsége, ítélőképessége, tárgyköre természetének ismerete igen jól megvan benne.

Mert a kötet írásai nem csupán kritikák, de kritikaiak is, nem esszék, de esszészerűen személyesek is; nem tanulmányok, de tárgykörükben biztosan mozog s határozottan fogalmazó tanulmányalapozottságúak is. Annak a szerzőnek jellemvonásai ezek, aki tudja, hogy ezen a területen objektivitás lehet s kell is, de az sohasem lesz természettudományi vagy éppen matematikai jellegű. Szóval: valóban határmezsgyén mozog, s ez megőrzi akár ilyen egyházas, akár olyan pártpolitikai (hívói) „objektivitástól”. Véleményt, ismeretet, elhelyezési-megítélési kísérletet ad. Úgy azonban, hogy összetartóan rendezettek ismertetései, és saját felfogása s nem valamely „megcáfolhatatlan” tan jegyében kritikaiak ítéletei vagy inkább megállapításai. Csak a megváltásra „hivatottak” s a lábuknál üldögélő tanítványok szólnak megfellebbezhetetlen tárgyiasággal és biztonsággal. Nem kerül olyan kétségtelesen kényelmetlen helyzetbe, mint például Lukács, aki a *Forum* című lapjában a negyve-

nes évek végén Leninhez, Sztálinhoz és Zsdanovhoz utasította segítségért az *Unsicherheitsrelation* legyőzése érdekében Heisenberget.

2. Ennek jegyében dolgozatai gondolatra, továbbvitelre, javításra, néha cáfolatra indítanak, s nem bosszantják az olvasót ex-cathedra kijelentésekkel, ilyen vagy amolyan egyházas, prófétai tekintélyekre való hivatkozással. Azt mondhatnánk, felfogása az irodalmi ítélkezés tekintetében s némileg szelídítve azt: stílusában is a hazaiak közül legközelebb Ignotushoz áll (ha annak az első világháborút illető megváltozott politikai felfogásától elhatárolja is magát). Mégpedig abban áll közel, hogy szívesen vesz át nézeteket, de éppoly gyakran utasít is el. S az átvetteket *sohasem dogmaszerűen* kezeli, hanem az adott helyzethez s a maga felfogásához hasonítottan, módosítottan alkalmazza.

A kortárs európai jelenkoriak közül elsősorban a franciák felé fordul, de nem hiányoznak a németek s az angolszászok, sőt az olaszok sem. De szinte mindig áthasonító s ritkán csupán alkalmazó.

Tárgyköröket alkot (ELMÉLETI KALANDOZÁSOK, AZ IRODALOMELEMZÉS ÖNREFLEXIÓI, EGY NAGY ELŐDRÖL: IGNOTUS KÖRÜL stb.). Ezek a címek is mutatják, hogy személyes ügyként kezeli a kérdéseket, s csak aminek valódi, a személyesen túli fontosságot vél adhatni, az lesz tárgyias műhelytárgy a számára.

3. Lényegében az egész kötet századunkbeli, sőt nagyobbbrészt a második világháború utáni vagy inkább napjainkbeli. Csak az ELMÉLETI KALANDOZÁSOK című, a kötet közeli harmadát kitevő első rész félmúlt, s többségében idegen, elsősorban, mint mondtuk, francia. Persze a félmúlt franciát nehéz is a század első fele németjeitől, sőt, mint ő maga is mondja és mutatja, Nietzschétől is hermetikusan elválasztani, indításaira, kapcsolataikra, például Heideggerére nem utalni.

De miközben jó értéssel s kellő rostálókészéssel veszi akár elméleti, akár közelebbből filozófiai vagy esztétikai nézeteiket, nem zárkózik el egyiktől sem, valamely (még mindig ható) exkommunikáció jegyében. De megtartja a jogát, hogy az általánosan bevett vélekedésekkel se értsen mindig egyet. Elég itt éppen az Ignotus–Lukács kapcsolat polemikus különbségeire utalni.

4. Elemzéseiben nem ragaszkodik egyik vagy másik, a könyv első részében bemutatott-

hoz, akik közül azonban ott Genette-et – benyomásunk szerint – tán túlértékeli, s tán nem eléggé figyel, vagy elnézéssel tudomásul veszi, hogy több az ötlet nála, mint a szerves összetartó elem. A könyv e részére azonban külön kritikát kellene szánnunk, hiszen mindenik szerző egy-egy gondolatépítményt vélt s igyekezett emelni. Mindenesetre azoknak, akik számára nyelvi vagy bármilyen más okból elérhetetlenek e szerzők, tanulságosak s jól tájékoztatók e viszonylag rövid tanulmányok.

5. Ami az egyes kritikákat, elemzéseket illeti, valamennyi értékes. Legszellemesebb közülük talán a Závada-könyvről írott. Joggal jegyzi meg, s joggal ítéli úgy, hogy népszerűsége s gyors elkelése némileg éppen tagadhatatlanul ötleter, de éppoly tagadhatatlanul egy kissé kalendáriumos s ponyvaközeli nyelvi s jelentéstani ötleteinek, előadásmódjának is köszönhető, bár, persze, távolról sem csak annak.

6. Amivel tán nem vagyunk egy véleményen, az az egyes írók értékelése. Mándyt többre tartom, s azt hiszem, az egyik – ha nem éppen a – legjobb novellista a háború óta. Ottlikkal is becsülőbb lennék. Az, amit hiányol belőle, nagyon is okkal, joggal hiányzik. Abban a kis városban – a mai ország tán legszebb, legigazibb kisvárosa – iskoláztam én is. S tudom, hogy mily szigorú elkülönültségben éltek amaz intézet nevelői. A város két leánygimnáziuma, egy katolikus s egy evangélikus, tanulóinak álma volt a velük való találkozás, s maradt is mindörökké álmom. Sem misét, sem istentiszteletet nem a város négy szép keresztény templomában hallgattak. Külön kápolnájuk volt a nagy épülettömbben, amelyet a kis Gyöngyös-folyó választott el, s csak a városon kívül volt rajta a lakosságnak is igénybe vehető híd. Igaztalan volnék, ha ezt osztálygögből magyaráznám. Valami sajátos küldetésstudatot és magatartást próbáltak beléjük nevelni, egy inkább ködös, mint akár jó, akár téves megfontolásból.

S még két megjegyzést: alig van ember, aki-ben valaminő teleologikus magyarázat vágya föl ne merülne. Babits Ágostont és Pascalt ennek jegyében emeli az európai gondolatvilág élvonalába. Legyen szabad itt két félig anekdotikus példára hivatkozni. Proust egyszer azt mondta, nem érti, hogy Balzac különböző nevekkal és helyszínekkel hogyan tudta szinte egész pályáján ugyanazt írni. A másik hazai:

Móricz meglátogatta a már egészen világidegenné lett Gárdonyit, aki ablaktalan, tetővilágításos szobát építtetett, hogy elmélkedésében ne zavarja semmi. Móricz, az alapvetően extrovertált, azzal zárja beszámolóját, hogy ilyen jó beszélgetése szinte soha senkivel nem volt.

A másik egy szorosabban vett művészi-nyelvi mozzanat: *a művészi próza eufóniája*. Ez először határozottan tán Asboth János regényében mutatkozott nálunk, s lett művet jellemzővé. Majd Krúdynál, Márai Krúdy-regényében, aztán Füst Milán FELESÉGEM TÖRTÉNETÉ-ben s annyi másnál alig tudatosult, de jól érzékelt jellemzője a művészi prózának.

Mindezek azonban nem hibák, inkább csak apró észrevételek, javallások, amelyek nem teszik kétségessé, hogy Angyalosi könyve nemzedéke java terméséhez tartozik.

Németh G. Béla

A FRANCIA SZÉLSŐJOBBDAL AZ ELSŐ KULTÚRHARC ÉS VICHY KÖZÖTT

Ludassy Mária: *Fehér jakobinizmus. Charles Maurras és az Action Française Kávé Kiadó, 1998. 108 oldal, 980 Ft*

A téma ismerőjének a cím értelmezésre szorul. A Maurras nézeteit, az Action Française ideológiáját elemző tanulmány ismertetésének kézenfekvő címe a Dreyfus-per és Vichy között lehetne, Ludassy Mária eszmetörténeti munkásságának figyelemmel kísérei számára pedig talán az, hogy De Maistre-től, mondjuk, Céline-ig vagy Drieu La Rochelle-ig. A cím magyarázatát későbbre halasztom.

Ha valaha opponensi véleményt írnék, akkor ki kellene térnem a „témaválasztás fontosságára”. Ludassy Mária eszmetörténeti összegzésének fontosságát az adja, hogy az a francia szélsőjobboldaliság, amely Maurrasval az Action Française-zel jelent meg a politikai színtéren, a kombattáns jobboldaliság előtörténetének azáltal lett rendkívül fontos része, hogy a modern szélsőjobboldaliság esz-